

АНОТАЦІЯ

Чух Г. П. Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. XX – початок XXI ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. – Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, Міністерство освіти і науки України; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України. Дрогобич, 2021.

У дисертації репрезентовано результати історико-педагогічного дослідження розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. XX – початок XXI ст.).

Проблема удосконалення післядипломної педагогічної освіти є актуальною у зв'язку з оновленням всієї освітньої галузі. Оскільки у XX столітті неодмінним був соціальний запит на вчителя, який готовий до якісних оновлень засад своєї професійної діяльності, здатний упроваджувати інновації в практику роботи, то існувала необхідність постійних модифікацій змісту післядипломної педагогічної освіти. На початку XXI століття в умовах модернізації цієї освітньої галузі до означених функцій додається набуття вчителем-практиком таких фахових компетенцій, які допоможуть здобувачеві освіти стати творчою особистістю, здатною критично мислити, навчатися впродовж життя, бути готовим до діяльності в нестандартних ситуаціях, розвивати цінності громадянського суспільства тощо. Такий підхід визначає пошук оптимальної моделі післядипломної освіти вчителя, яка сприятиме удосконаленню його професійності й розширенню педагогічної свободи. Цим зумовлена увага до досліджень розвитку післядипломної педагогічної освіти в історичній ретроспективі. Історико-педагогічний аналіз досвіду функціонування цієї освітньої галузі дає можливість виокремити низку закономірностей розвитку, конструктивні нововведення й деструктивні

складові діяльності, окреслити перспективи використання ретродосвіду для модернізації системи післядипломної педагогічної освіти.

У роботі схарактеризовано джерельну базу дослідження, яку складають матеріали державних архівів Миколаївської, Одеської, Херсонської областей; документи Міністерства освіти Української РСР/України, наукові праці та публікації провідних вітчизняних учених середини XX – початку XXI століття (дисертації, монографії, посібники, статті в збірниках наукових праць), законодавчі документи та нормативні акти, навчальні плани, навчальні програми, звіти, у яких висвітлено вітчизняний досвід змісту регіональної післядипломної педагогічної освіти.

У дисертації уточнено зміст поняття «розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін». Здійснений термінологічний аналіз наукового розуміння сутності ключових фахових понять дослідження надав підстави зазначене сукупне поняття розуміти як якісні зміни в галузі післядипломної освіти, що спрямовані на розвиток професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін, на їхню переорієнтацію щодо змісту навчання, зміни ідеологічних чи ціннісних орієнтирів відповідно до пріоритетів розвитку національної системи освіти: загальнодержавних (суспільно-політична ситуація, державна освітня політика, державна мовна політика тощо) та регіональних (організаційно-педагогічні умови, персоніфікація впливів, підтримка місцевих громад тощо).

У здійсненому дослідженні предметом історико-педагогічної рефлексії є освітній досвід періоду, хронологічні межі якого визначено з 1940-вих рр. до початку XXI ст. Нижня межа пояснюється тим, що на початку 1940-вих років урядом УРСР видано кілька важливих документів щодо організації діяльності обласних інститутів удосконалення вчителів. Верхня межа – початок XXI століття – пов'язана з ухваленням у 2014 році Верховною Радою України Закону «Про вищу освіту», який уніс суттєві зміни у функціонування освітніх закладів, що здійснюють післядипломну освіту педагогів, у тому числі й учителів філологічних дисциплін.

Відповідно до хронологічних меж дослідження окреслено та обґрунтовано періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін південних областей України, визначено особливості кожного періоду: I період (1940-1958 рр.) – організаційно-пошуковий, який поділяється на 2 субперіоди: 1940-1949 рр. та 1950-1958 рр.; II період – 1959-1984 рр. – удосконалювально-ідеологічний, який поділяється на 2 субперіоди: 1959-1964 рр. та 1965-1984 рр.; III період – 1985-2014 рр. – реформувально-модернізаційний, який поділяється на 2 субперіоди: 1985-1990 рр. та 1991-2014 рр.. Назва кожного періоду визначається значущими ознаками функціонування й відображена в меті, засобах реалізації змісту, оптимізації роботи закладів, що здійснювали післядипломну педагогічну освіту вчителів філологічних дисциплін у південних областях України. Хронологічні межі кожного з окреслених субперіодів визначають знакові законодавчі документи, що регламентували діяльність освітньої галузі.

Установлено, що основними тенденціями процесу в I період (1940-1958 рр.) – організаційно-пошуковий – є згортання української системи освіти, уніфікація й стандартизація педагогічної науки й практики, визначення нових вимог до змісту й форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників: українська педагогіка мала стати складовою російсько-радянської культури. До конструктивних нововведень досліджуваного періоду варто віднести такі: підвищення кваліфікації стало соціальним інструментом, який спонукав до професійного розвитку; урізноманітнено форми поширення передового педагогічного досвіду; проведена робота з підвищення рівня володіння вчителями-предметниками українською мовою як мовою освітнього процесу в Українській РСР; докладені зусилля для підвищення професійного рівня й соціального статусу вчителів сільських районів, де працівники освіти змушені займатися фізичною, а не інтелектуальною працею.

У II період (1959-1984 рр.) – удосконалювально-ідеологічний – у післядипломній педагогічній освіті визначальною ознакою була її

заідеологізованість, стандартизація й жорстка регламентація змісту освіти. У південному регіоні продовжувався процес росіянізації освіти загалом і філологічної зокрема, це потребувало активізації пошуку можливостей перепідготовки вчителів для нових освітніх реалій. Позитивними тенденціями функціонування закладів підвищення кваліфікації вчителів означеного періоду є нові організаційні форми здійснення методичної роботи, суттєва увага була приділена впровадженню нових програм і підручників у навчально-виховний процес шкіл, застосуванню проблемного методу навчання, самостійній роботі учнів, використанню технічних засобів навчання тощо.

У III період (1985-2014 рр.) – реформувально-модернізаційний – відбулися зміни в змісті післядипломної педагогічної освіти, які зумовлені оновленням педагогічної методології, цілісністю методичної системи роботи вчителів філологічних дисциплін. Визначальною ознакою цього періоду є те, що зміст діяльності закладів, які здійснювали післядипломну освіту вчителів філологічних дисциплін, визначений об'єднанням зусиль освітніх установ, міжнародних організацій, педагогічної громадськості. Позитивними тенденціями функціонування закладів, що здійснювали підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін у південних областях України, є також послаблення регламентування освітнього процесу; зменшення ідеологічної складової навчальних планів курсів підвищення кваліфікації, орієнтація навчальних планів на поглиблення професійних знань і навичок слухачів, упровадження в практику диференційованого проведення курсів вчителів різних спеціалізацій, у тому числі й філологічних дисциплін; оновлення структури й модернізація форм підвищення кваліфікації інститутів підвищення кваліфікації вчителів регіону; інтеграція в шкільну мовно-літературну освіту наукових досягнень і перспективного педагогічного досвіду, узагальненого на всесоюзному чи всеукраїнському рівнях; активізація методичної роботи з педагогічними кадрами через звільнення методистів від інспекторських функцій; надання методичної допомоги за

заявками педагогічних колективів та окремих педагогів тощо. Негативними тенденціями змісту післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін південних областей України цього періоду є недостатня робота з вивчення, узагальнення й поширення кращого регіонального досвіду викладання філологічних дисциплін і розвитку диференційованого навчання; у навчальних планах курсів підвищення кваліфікації значна частина – лекції загальнотеоретичного характеру, тоді як в учителів-практиків затребуваними були проблематика співпраці учителя з учнями, з батьками, творчої продуктивної праці тощо.

У роботі актуалізовано конструктивний ретродосвід, що визначає можливості вдосконалення системи післядипломної освіти в цілому (підтримка концепції неперервної освіти, тобто наступності вищої педагогічної та післядипломної освіти, удосконалення професійності педагогів без відриву від професійної діяльності через застосування сучасних комунікаційних технологій тощо).

Визначено перспективні напрями екстраполяції регіонального історико-педагогічного досвіду для вдосконалення змісту функціонування означеної освітньої галузі (необхідність удосконалення професійності вчителів-філологів у питаннях полікультурності в шкільній мовно-літературній освіті; консалтинг як сучасна форма наставництва, що передбачає створення певних консультативних центрів з питань, з яких молоді фахівці найчастіше мають професійні труднощі; посилена увага до розвитку професійних компетентностей молодих вчителів сільських шкіл тощо).

Наукова новизна й теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вперше в історико-педагогічній науці комплексно досліджено науково-педагогічну проблему розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України в сорокових роках XX – початку XXI століття; обґрунтовано періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін південних

областей України, визначено особливості кожного періоду: I період (1940-1958 рр.) – організаційно-пошуковий, який поділяється на 2 субперіоди: 1940-1949 рр. та 1950-1958 рр; II період – 1959-1984 рр. – удосконалювально-ідеологічний, який поділяється на 2 субперіоди: 1959-1964 рр. та 1965-1984 рр.; III період – 1985-2014 рр. – реформувально-модернізаційний поділяється на 2 субперіоди: 1985-1990 рр. та 1991-2014 рр.; виявлено чинники, що мали вплив на функціонування означеної освітньої галузі: загальнодержавні (суспільно-політична ситуація, державна освітня політика, державна мовна політика тощо) та регіональні (організаційно-педагогічні умови, персоніфікація впливів, підтримка місцевих громад тощо); визначено актуальність екстраполяції позитивного досвіду функціонування означеної освітньої галузі загалом і регіональних закладів, що здійснюють післядипломну освіту вчителів філологічних дисциплін південних областей України, зокрема.

Під час дослідження уточнено сутність понять «розвиток», «післядипломна освіта», «підвищення кваліфікації», «перепідготовка», «неперервна освіта», «філологічні дисципліни», «південні області/південний регіон України», «екстраполяція», «контамінація». Подальшого розвитку набуло визначення сутності сукупного поняття «розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й фактологічний матеріал збагатили історико-педагогічні знання з історії післядипломної педагогічної освіти; у розробленні авторської навчальної програми спецкурсу «Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. XX – початок XXI ст.)» та методичних рекомендаціях щодо викладання цього спецкурсу, які були апробовані під час курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури, іноземних мов, здійсненні самоосвітньої роботи педагогів, студентів педагогічних спеціальностей. Теоретичні узагальнення

дослідження можуть бути використані українськими науковцями як матеріали для проведення порівняльних досліджень, а також для наукового обґрунтування сучасних тенденцій розвитку післядипломної освіти в Україні, вирішення питання модернізації післядипломної педагогічної освіти загалом і вчителів філологічних дисциплін зокрема; подальших наукових розвідок з історії педагогіки, розширення, доповнення, оновлення змісту навчальної дисципліни «Історія педагогіки»; результати дослідження можуть слугувати основою для пошукової діяльності студентів, магістрантів, аспірантів з питань розвитку післядипломної педагогічної освіти. Виявлені продуктивні ідеї післядипломної педагогічної освіти вчителів філологічних дисциплін досліджуваного періоду можуть бути використані в умовах сучасної децентралізації системи національної освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта, філологічні дисципліни, підвищення кваліфікації вчителів, південні області України.

ABSTRACT

Chukh G.P. Development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine (the 1940s of the XX – the beginning of the XXI century). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy in a specialty 011 Educational, pedagogical sciences. – Municipal Higher Educational Institution "Kherson Academy of Continuing Education" of Kherson Regional Council, Ministry of Education and Science of Ukraine; Drohobych State Pedagogical University named Ivan Franko, Ministry of Education and Science of Ukraine. Drohobych, 2021.

The dissertation presents the results of historical and pedagogical research on the development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine (the 1940s of the XX – the beginning of the XXI century).

The problem of improving postgraduate pedagogical education is relevant in connection with the renewal of the entire educational field. Since in the twentieth century there was an essential social demand for a teacher who is ready for quality updates of the principles of their professional activity, able to introduce innovations into practice, there was a need for constant modifications of the content of postgraduate pedagogical education. At the beginning of the XXI century, in the modernization of this field of education, the acquisition of such professional competencies by teachers-practitioners is added to these functions. etc. This approach determines the search for the optimal model of postgraduate teacher education, which will help improve his professionalism and expand pedagogical freedom. This is due to the attention to research on the development of postgraduate pedagogical education in historical retrospect. Historical and pedagogical analysis of the experience of this educational field makes it possible to identify a number of patterns of development, constructive innovations and destructive components of activity, to outline the prospects for

using retro-experience to modernize the system of postgraduate pedagogical education.

The paper characterizes the source base of the study, which consists of materials from the state archives of Mykolayiv, Odesa, Kherson regions; documents of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR / Ukraine, scientific works and publications of leading domestic scientists of the middle of the XX – beginning of the XXI century (dissertations, monographs, manuals, articles in collections of scientific works), legislative documents and regulations, curricula, curricula, reports, in which highlights the domestic experience of the content of regional postgraduate pedagogical education.

The work characterizes the source base of the study, which consists of published and unpublished materials stored in archives, scientific papers and publications of leading domestic scientists of the mid XX – early XXI century, legislation and regulations, curricula, curricula, reports, and other archival data which cover the domestic experience of the content of regional postgraduate pedagogical education.

The meaning of the concept "development of postgraduate education of teachers of philological disciplines" is specified. The terminological analysis of the scientific understanding of the essence of key professional concepts of the research gave grounds to understand this aggregate concept as qualitative changes in the field of postgraduate education, aimed at developing professional competence of teachers of philological disciplines, their reorientation in terms of learning content, changing ideological or value orientations. national education system: national (a socio-political situation, state educational policy, state language policy, etc.) and regional (organizational and pedagogical conditions, the personification of influences, support of local communities, etc.).

In the study, the subject of historical and pedagogical reflection is the educational experience of the period, the chronological boundaries of which have been defined since the 1940s. to the beginning of the XXI century. The lower limit is explained by the fact that in the early 1940s the government of

the Ukrainian SSR issued several important documents on the organization of the activities of regional institutes for teacher training. The upper limit – the beginning of the XXI century – is associated with the adoption in 2014 by the Verkhovna Rada of Ukraine of the Law "On Higher Education", which introduced significant changes in the functioning of educational institutions providing postgraduate education for teachers, including teachers of philology.

According to the chronological boundaries of the study, the periodization of the development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine is outlined and substantiated, the features of each period are determined: I period (1940-1958) – organizational and exploratory 1950-1958, which is divided into 2 subperiods: 1940-1949 and 1950-1958; II period – 1959-1984 – improving and ideological, which is divided into 2 subperiods: 1959-1964 and 1965-1984; III period – 1985-2014 – reform and modernization is divided into 2 subperiods: 1985-1990 and 1991-2014. The name of each period is determined by significant features of functioning and is reflected in the purpose, means of realization of the maintenance, optimization of work of the establishments which carried out postgraduate pedagogical education of teachers of philological disciplines of the southern areas of Ukraine. The chronological boundaries of each of the outlined subperiods determine the significant legislative documents governing the activities of the education sector.

It is established that the main trends of the process in the first period (1940-1958) – organizational and exploratory – are the collapse of the Ukrainian education system, unification, and standardization of pedagogical science and practice, definition of new requirements for the content and forms of professional development to become a component of Russian-Soviet culture. The constructive innovations of the studied period include the following: professional development has become a social tool that encouraged professional development; forms of dissemination of advanced pedagogical experience were diversified; work was carried out to increase the level of mastery of subject teachers in the Ukrainian

language as the language of the educational process in the Ukrainian SSR; Efforts were made to raise the professional level and social status of teachers in rural areas, where educators are forced to engage in physical rather than intellectual work.

In the second period (1959-1984) – improving and ideological – in postgraduate pedagogical education the determining factor was its ideologization, standardization, and strict regulation of the content of education. In the southern region, the process of Russification of education in general and philology, in particular, continued, this required intensifying the search for opportunities to retrain teachers for new educational realities. Positive trends in the functioning of teacher training institutions of this period are new organizational forms of methodological work, significant attention was paid to the introduction of new programs and textbooks in the educational process of schools, the use of problem-based teaching, independent work of students, the use of technical teaching aids.

In the third period (1985-2014) – reform and modernization – there were changes in the content of postgraduate pedagogical education, which are due to the renewal of pedagogical methodology, the integrity of the methodological system of teachers of philological disciplines. The defining feature of this period is that the content of the activities of institutions that carried out postgraduate education of teachers of philological disciplines, determined by the joint efforts of educational institutions, international organizations, the pedagogical community.

Positive trends in the functioning of institutions that have improved the skills of teachers of philological disciplines of this period are the weakening of the regulation of the educational process; reduction of the ideological component of the curricula of advanced training courses, the orientation of curricula on deepening professional knowledge and skills of students, introduction into practice of differentiated courses for teachers of different specializations, including philological disciplines; updating the structure and modernization of forms of professional development of teacher training institutes in the region; integration into school language and literature education of scientific achievements and

promising pedagogical experience, generalized at the All-Union or All-Ukrainian level; intensification of methodical work with pedagogical staff through the release of methodologists from inspection functions; providing methodological assistance at the request of teaching staff and individual teachers, etc. Negative trends in the content of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine of this period are insufficient work to study, generalize and disseminate the best regional experience in teaching philological disciplines and the development of differentiated learning; in the curricula of advanced training courses a significant part – lectures of a general theoretical nature, while teachers-practitioners were in demand issues of cooperation of teachers with students, parents, creative productive work and so on.

The work actualizes constructive retro-experience, which determines the possibilities of improving the system of postgraduate education in general (support for the concept of continuing education, ie continuity of higher pedagogical and postgraduate education, improving the professionalism of teachers without separation from professional activity through modern communication technologies). Perspective directions of extrapolation of regional historical and pedagogical experience to improve the content of the functioning of this educational field (the need to improve the professionalism of teachers of philology in multiculturalism in school language and literature education; consulting as a modern form of mentoring, which provides for certain advisory centers young professionals often have professional difficulties; increased attention to the development of professional competencies of young teachers in rural schools etc.).

The scientific novelty and theoretical significance of the obtained results is that for the first time in historical and pedagogical science the scientific and pedagogical problem of development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine in the 1940s of the XX century is comprehensively investigated – at the beginning of the XXI century; the periodization of the development of postgraduate educators of

philological disciplines of the southern regions of Ukraine is substantiated, the peculiarities of each period are determined: I period (1940-1958) – organizational search, which is divided into 2 subperiods: 1940-1949 and 1950-1958; II period – 1959-1984 – improvement and ideological, which is divided into 2 subperiods: 1959-1964 and 1965-1984; III period – 1985-2014 – reform and modernization is divided into 2 subperiods: 1985-1990 and 1991-2014; the factors that had an impact on the functioning of this educational sector were identified: national (a socio-political situation, state educational policy, state language policy, etc.) and regional (organizational and pedagogical conditions, the personification of influences, support of local communities, etc.); the urgency of extrapolation of positive experience of the functioning of the specified educational branch in general and the regional establishments which carry out postgraduate education of teachers of philological disciplines of the southern areas of Ukraine, in particular, is defined.

During the study, the concepts of "development", "postgraduate education", "advanced training", "retraining", "continuing education", "philological disciplines", "southern regions/southern region of Ukraine", "extrapolation", "contamination" were clarified. Further development was the definition of the essence of the aggregate concept "development of postgraduate educators teachers of philological disciplines."

The practical significance of the obtained results is that the formulated conclusions and factual material enriched the historical and pedagogical knowledge of the history of postgraduate pedagogical education; in the development of the author's curriculum of the special course "Development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine (the 1940s of the XX century – early XXI century)" and guidelines for teaching this special course, which was tested during teacher training courses Ukrainian language and literature, foreign literature, foreign languages, self-educational work of teachers, students of pedagogical specialties.

Theoretical generalizations of the research can be used by Ukrainian scientists as materials for comparative research, as well as for scientific substantiation of current trends in postgraduate education in Ukraine, solving the issue of modernization of postgraduate pedagogical education in general and teachers of philology in particular; further scientific research on the history of pedagogy, expansion, addition, updating of the content of the discipline "History of Pedagogy"; the results of the research can serve as a basis for research activities of students, undergraduates, graduate students on the development of postgraduate pedagogical education.

The identified productive ideas of postgraduate pedagogical education of teachers of philological disciplines of the studied period can be used in the conditions of modern decentralization of the system of national education.

Key words: postgraduate education, philological disciplines, advanced training of teachers, southern regions of Ukraine.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Статті в наукових фахових виданнях України та в науковому виданні
держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та
розвитку

1. Чух Г. П. Історико-педагогічний дискурс становлення системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін Півдня України. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. № 37. С. 308-313.*
2. Чух Г. П. Регіональні передумови становлення післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у довоєнний період ХХ ст. на Півдні України. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. № 38. С. 295-301.*
3. Чух Г. П. Післядипломна освіта вчителів філологічних дисциплін Півдня України в педагогічній теорії і практиці. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. № 40. С. 183-188.*
4. Чух Г. П. Періодизація розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. № 41. С. 302-308.*
5. Чух Г. П. Професійне вдосконалення вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1965-1984 рр. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. № 42. С. 276-283.*
6. Чух Г. П. Використання досвіду післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України в сучасних реаліях. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.*

- Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. № 43. С. 275-281.
7. Чух Г. П. Удосконалення професійності вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1940-1958 рр. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Одеса, 2019. № 19. Т. 3. С. 61-64.
8. Кузьменко В. В., Чух Г. П. Суперечливість тенденцій розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1959-1984 рр. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Т. Степанової*. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. № 4 (67). С. 88–92.
9. Кузьменко В. В., Чух Г. П. Вектори розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1959-1984 рр. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 10 (94). С. 268-278.
10. Чух Г. П. Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1984-2014 рр. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.* Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. № 44. С. 308-316.
11. Чух Г. П. Історико-педагогічні дослідження проблеми розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (40-ві рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.* Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. № 46. С. 265-270.
12. Kuzmenko V., Chukh G. Content transformation of improvement of qualification of the teachers of philological disciplines in the Kherson

(1944–1958). *Intellectual Archive*. Toronto: Shiny Word. Corp. (Canada). 2020. Vol. 9 (April/June). No. 2. Pp. 144-150.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

13. Чух Г. П. Мова як індикатор громадянської позиції: ретроспективний погляд на лінгвістично-літературну освіту й систему підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін південного регіону України крізь призму спадщини В. О. Сухомлинського. *Нова українська школа – діалог з В. О. Сухомлинським*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 квітня 2018 р): у 2 ч. / за заг. ред. А. М. Зубка, В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко. Ч. 2. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. С. 238-243.
14. Чух Г. П. Стан післядипломної освіти вчителів іноземних мов Півдня України періоду формування системи підвищення кваліфікації педагогів (перша третина ХХ століття). *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності*: матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції у 2 частинах, частина II (13-14 листопада 2018 р). м. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. С. 115-119.
15. Кузьменко В. В., Чух Г. П. Вплив ідей В. О. Сухомлинського на розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін південного регіону України. *Василь Сухомлинський – від пізнання дитини до створення освітньо-виховної системи*: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (22–24 листопада 2018 р., м. Миколаїв). Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 104-107.
16. Кузьменко В. В., Чух Г. П. Становление системы повышения квалификации учителей иностранных языков и языков национальных меньшинств южных областей Украины. *Современные проблемы гуманитарных и социальных наук*: материалы международной научно-практической конференции /под общей редакцией А.К. Кусаинова

(7 декабря 2018 года, г. Астана). Астана: Евразийский гуманитарный институт, 2018. С. 283-286.

17. Чух Г. П. Визначальні чинники підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін у 60-80 роках ХХ ст. *Г. С. Костюк – видатний психолог сучасності: ідеї, пошуки, перспективи (до 120-річчя від дня народження Г. С. Костюка): матеріали обласної науково-практичної конференції* (18 квітня 2019 р., м. Херсон) / за заг. ред. В. В. Кузьменка, С. О. Моїсеєва. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. С. 109-113.
18. Чух Г. П. Розвиток професійних компетенцій вчителів філологічних дисциплін південних областей України в 1940-1958 рр. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності: матеріали V Всеукраїнської науково-методичної конференції* (12-13 вересня 2019 р., м. Херсон) / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В.: у II ч. Ч. II. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. С. 236-241.
19. Чух Г. П. Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. ХХ – початок ХХІ ст.). Методичні рекомендації до програми спецкурсу «Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. ХХ – початок ХХІ ст.)». Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. 75 с.
20. Чух Г. П. Можливості екстраполяції досвіду післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін південних областей України 40-рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. в сучасний освітній простір. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності: матеріали VI Всеукраїнської (з іноземною участю) науково-практичної конференції* (20 листопада 2020 року, м. Херсон) / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В.: у II ч. Ч. II. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. С. 241-244.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

21. Кузьменко В. В., Чух Г. П. Влияние преобразований в обществе на содержание переподготовки учителей филологических дисциплин южных областей Украины в 50-70-е годы XX века. *Доклады Казахской академии образования*: научн. журнал. Астана, 2018. № 4. С. 31-38.
22. Кузьменко В. В., Чух Г. П. Проекція державної мовної політики на організацію підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін у південних областях України. *Виховання дітей та молоді: теорія і практика*: зб. наук. праць/ за ред. Орести Карпенко. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2020. С. 116-120.

REFERENCES

Articles in scientific professional editions of Ukraine and in the scientific edition of the state, which is a part of the Organization of economic cooperation and development

1. Chukh, G. P., 2018. Istoryko-pedahohichnyi dyskurs stanovlennia systemy pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy [Historical and pedagogical discourse of the system development of philological disciplines teachers' advanced training in the South of Ukraine]. *Pedagogical almanac*, 37, pp. 308-313.
2. Chukh, G. P., 2018. Rehionalni peredumovy stanovlennia pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u dovoiennyi period XX st. na Pivdni Ukrainy [Regional preconditions for the development of the postgraduate education system of teachers of philological disciplines of the twelve period of XX centuries on south of Ukraine]. *Pedagogical almanac*, 38, pp. 295-301.
3. Chukh, G. P., 2018. Pisliadyplomna osvita vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v pedahohichnii teorii i praktytsi [The development of postgraduate education of teachers-philologists in the South of Ukraine in theory and practice]. *Pedagogical almanac*, 40, pp. 183-188.
4. Chukh, G. P., 2019. Periodyzatsiia rozvytku pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy [The periodization of postgraduate education of teachers-philologists in the South of Ukraine]. *Pedagogical almanac*, 41, pp. 302-308.
5. Chukh, G. P., 2019. Profesiine vdoskonalennia vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v 1965-1984 rr. [Professional improvement of teachers of philological disciplines in 1959-1984]. *Pedagogical almanac*, 42, pp. 276-283.
6. Chukh, G. P., 2019. Vykorystannia dosvidu pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v suchasnykh realiiakh [Application of

experience of teacher's postgraduate education of philological disciplines of the South of Ukraine in modern realities]. *Pedagogical almanac*, 43, pp. 275-281.

7. Chukh, G. P., 2019. Udoskonalennia profesiinosti vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v 1940-1958 rr. [Improvement of the teachers's professionalism of the philological disciplines of the southern regions of Ukraine in 1940-1958]. *Innovative pedagogy*, 19 (3), pp. 61-64.

8. Kuzmenko, V. V., Chukh, G. P., 2019. Superechlyvist tendentsii rozvytku pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v 1959-1984 rr. [Contradiction of trends of development of postgraduate education of teachers of philological disciplines of the South of Ukraine in 1959–1984]. *Scientific Bulletin of Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlynsky. Pedagogical sciences*, 4 (67), pp. 88-92.

9. Kuzmenko, V. V., Chukh, G. P., 2019. Vektory rozvytku pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v 1959-1984 rr. [Vectors of the development of postgraduate education of teachers of philological disciplines of South Ukraine in 1959-1984]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10, pp. 268-278.

10. Chukh, G. P., 2019. Rozvytok pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v 1984-2014 rr. [Development of postgraduate education of teachers of philological disciplines of the South of Ukraine in 1984-2014]. *Pedagogical almanac*, 44, pp. 308-316.

11. Chukh, G. P., 2019. Istoryko-pedahohichni doslidzhennia problemy rozvytku pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u pivdennykh oblastiakh Ukrainy (40-vi rr. XX st. – pochatok XXI st.) [Historical and pedagogical research of the problem of development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in southern regions of Ukraine (the 40s of the XX century - the beginning of the XXI century)]. *Pedagogical almanac*, 46, pp. 265-270.

12. Kuzmenko, V., Chukh, G., 2020. Content transformation of improvement of qualification of the teachers of philological disciplines in the Kherson (1944–1958). *Intellectual Archive*, 9 (2), pp. 144-150.

Published works, certifying the approbation of the dissertation materials

13. Chukh, G. P., 2018. Mova yak indykator hromadianskoi pozytsii: retrospektyvnyi pohliad na linhvistychno-literaturnu osvitu y systemu pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv filolohichnykh dystsyplin pivdennoho rehionu Ukrainy kriz pryzmu spadshchyny V. O. Sukhomlynskoho [Language as an indicator of civic position: a retrospective look at linguistic and literary education and the system of professional development of teachers of philological disciplines of the southern region of Ukraine through the prism of the legacy of V.O. Sukhomlinsky]. In: *New Ukrainian school – dialogue with V.O. Sukhomlinsky: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference*. Kherson, April 25, 2018. Kherson.

14. Chukh, G. P., 2018. Stan pisliadyplomnoi osvity vchyteliv inozemnykh mov Pivdnia Ukrainy periodu formuvannia systemy pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohiv (persha tretyna XX stolittia) [The state of postgraduate education of foreign language teachers in the South of Ukraine during the formation of the system of professional development of teachers (the first third of the twentieth century)] In: *Theoretical and methodological foundations of education and management: materials of the IV All-Ukrainian scientific-methodical conference*. Kherson, November 13-14, 2018. Kherson.

15. Kuzmenko, V. V., Chukh, G. P., 2018. Vplyv idei V. O. Sukhomlynskoho na rozvytok systemy pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv filolohichnykh dystsyplin pivdennoho rehionu Ukrainy [Influence of V.O. Sukhomlinsky's ideas on the development of a system of advanced training of teachers of philological disciplines of the southern region of Ukraine]. In: *Vasyl Sukhomlynskyi – from the child's cognition to the creation of the educational system: coll. abstracts of*

the All-Ukrainian scientific-practical conference. Mykolayiv, November 22-24, 2018. Mykolaiv.

16. Kuzmenko, V. V., Chukh, G. P., 2018. Stanovlenie sistemy` povыsheniya kvalifikatsii uchitelej inostranny`kh yazy`kov i yazy`kov natsional`ny`kh men`shinstv yuzhny`kh oblastej Ukrainy` [Formation of the system of advanced training of teachers of foreign languages and languages of national minorities of the southern regions of Ukraine] In: *Modern problems of humanities and social sciences: Materials of the international scientific-practical conference. Astana, December 7, 2018. Astana.*

17. Chukh, G. P., 2019. Vyznachalni chynnyky pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u 60-80 rokakh XX st. [Determinants of professional development of teachers of philological disciplines in the 60-the 80s of the twentieth century]. In: *G.S. Kostyuk - an outstanding modern psychologist: ideas, research, prospects (to the 120th anniversary of the birth of G.S. Kostyuk): materials of the regional scientific-practical conference. Kherson, April 18, 2019. Kherson.*

18. Chukh, G. P., 2019. Rozvytok profesiinykh kompetentsii vchyteliv filolohichnykh dystsyplin pivdennykh oblastei Ukrainy v 1940-1958 rr. [Development of professional competencies of teachers of philological disciplines of the southern regions of Ukraine in 1940-1958]. In: *Theoretical and methodological foundations of education and management: materials of the V All-Ukrainian scientific-methodical conference. Kherson, September 12-13, 2019, Kherson.*

19. Chukh, G. P., 2020. Rozvytok pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u pivdennykh oblastiakh Ukrainy(1940-vi rr. XX – pochatok XX st.). Metodychni rekomendatsii do prohramy spetskursu «Rozvytok pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u pivdennykh oblastiakh Ukrainy (1940-vi rr. XX – pochatok XX st.) [Development of postgraduate education of

teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine (the 1940s - early XXI century). Methodical recommendations for the program of the special course "Development of postgraduate education of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine (1940s of the XX - beginning of the XXI century)]. Kherson.

20. Chukh, G. P., 2020. Mozhlyvosti ekstrapoliatsii dosvidu pisliadyplomnoi osvity vchyteliv filolohichnykh dystsyplin pivdennykh oblastei Ukrainy 40-rr. XX st. – pochatku XXI st. v suchasnyi osvitnii prostir [Possibilities of extrapolation of experience of postgraduate education of teachers of philological disciplines of the southern regions of Ukraine in the '40s. XX century – the beginning of the XXI century. in the modern educational space.] In: *Theoretical and methodological foundations of education and management: materials of the VI All-Ukrainian (with foreign participation) scientific-practical conference*. Kherson, November 20, 2020. Kherson.

Published papers that further reflect the scientific results of the dissertation

21. Kuzmenko, V.V., Chukh, G.P., 2018. Vliyanie preobrazovaniy v obshchestve na sodержanie perepodgotovki uchitelej filologicheskikh disciplin yuzhnykh oblastej Ukrainy` v 50-70-e gody` XX veka [Influence of transformations in a society on the maintenance of retraining of teachers of philological disciplines of southern areas of Ukraine in 50-70th years of the XX-th century]. *Reports of the Kazakh Academy of Education*, 4, pp. 31-38.

22. Kuzmenko, V.V., Chukh, G.P., 2020. Proieksiia derzhavnoi movnoi polityky na orhanizatsiiu pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u pivdennykh oblastiakh Ukrainy. [Projection of the state language policy on the organization of advanced training of teachers of philological disciplines in the southern regions of Ukraine]. *Education of children and youth: theory and practice*. Drohobych.